
Högsta domstolenNJA 2014 s. 621 (NJA 2014:52)

Målnummer: Ö2697-13 **Avdelning:** 2

Domsnummer:

Avgörandedatum: 2014-07-09

Rubrik: Skuldsanering. Ekonomiska förhållanden hänförliga till annan hushållsmedlem har betydelse endast för frågan om gäldenären har en sådan levnadsstandard att det skulle framstå som stötande att bevilja skuldsanering.

Lagrum: 4 § skuldsaneringslagen (2006:548)

Rättsfall:

REFERAT

Kronofogdemyndigheten avslog en ansökan av G.L. om skuldsanering. Det ansågs att G.L. inte uppfyllde det allmänna skälighetsrekvisitet enligt 4 § första stycket 2 skuldsaneringslagen (2006:548), eftersom hans hustru hade tillgångar om i vart fall 1 200 000 kr och därmed borde anses vara välbeställd.

Lunds tingsrätt

G.L. överklagade Kronofogdemyndighetens beslut vid Lunds tingsrätt och begärde att tingsrätten skulle bevilja honom skuldsanering.

Tingsrätten (lagmannen Ralf G. Larsson) avslog överklagandet i beslut den 14 december 2011.

Skäl för beslut

Enligt lagens förarbeten ska vid skälighetsbedömningen en totalbedömning göras med beaktande av samtliga förhållanden som rör gäldenärens ekonomi och dennes personliga förhållanden. Det anges vidare att det förhållandet att gäldenären har en välbeställd make eller sambo bör medföra att gäldenären inte beviljas skuldsanering, även om den ekonomiska skevheten inte är planerad (prop. 1993/94:123 s. 96 f.).

Avsikten bakom detta ställningstagande torde bygga på den grundläggande förutsättningen vid skuldsanering att det endast är den gäldenär som är helt utblottad och därför lever under mycket små ekonomiska omständigheter som ska kunna komma i fråga för skuldsanering. Om gäldenärens make eller sambo har mycket god ekonomi kommer naturligen gäldenären också att ha en levnadsstandard som inte motsvaras av dennes egna ekonomiska förhållanden. Man kan här tänka sig att gäldenären har en bostadsstandard som ligger på en klart högre nivå än som han eljest skulle ha råd med, har ett fritidsboende, kan företa semesterresor, göra restaurangbesök eller på annat sätt omge sig med betydande välstånd trots att han själv inte har råd att bekosta detta. Det är således fråga om att se till gäldenärens faktiska levnadssituation.

G.L:s maka äger den villafastighet där de båda bor, och den är värderad till 2,7 miljoner kronor med en belåning om 1 060 000 kr. Vidare äger hon en fritidsfastighet med ett värde som uppgår till 700 000 kr; den är belånad intill ett belopp om 450 000 kr. Därtill äger hon tre bilar med ett av kronofogden uppskattat sammanlagt värde om 82 000 kr. Makans sammanlagda tillgångar kan således beräknas uppgå till knappt två miljoner kronor. Maken får därför anses vara välbeställd i den mening som lagförarbetena anger. På grund härav kan G.L. inte komma i fråga för skuldsanering.

Hovrätten över Skåne och Blekinge

G.L. överklagade i Hovrätten över Skåne och Blekinge.

Hovrätten (hovrättsråden Agneta Lindelöf och Dag Cohen samt t.f. hovrättsassessorn Anna Skytte, referent) beslutade den 31 januari 2012 att inte meddela prövningstillstånd.

G.L. överklagade hovrättens beslut.

HD (justitieråden Severin Blomstrand, Ann-Christine Lindeblad och Gudmund Toijer) anförde i beslut den 26 april 2012 följande.

Frågan i målet är om gäldenärens hustrus tillgångar är så stora att det på den grunden bör anses oskäligt att bevilja skuldsanering. Det saknas tillräcklig praxis i denna fråga (se prop. 1993/94:123 s. 96 f. och RH 2010:59).

Tillstånd till målets prövning i hovrätten bör därför meddelas.

Med ändring av hovrättens beslut meddelar HD tillstånd till prövning i hovrätten.

G.L. yrkade att hovrätten skulle bevilja honom skuldsanering varvid han anförde bl.a. följande. Vid en eventuell äktenskapsskillnad skulle han inte kunna göra anspråk på någon av sin hustrus fastigheter på grund av äktenskapsförord och villkor i testamente. Fastigheterna har ett eftersatt underhåll och fastigheten i Bjärred är övervärderad. Vad avser bilinnehaven återstår två bilar med ett sammanlagt värde på 50 000 kr. Dessa är belånade till 19 000 kr. Den tredje bilen har skrotats. Mot denna bakgrund kan hans hustru inte anses välbeställd. För det fall hustrun skulle anses välbeställd saknas stöd i praxis och förarbeten för att beakta dessa tillgångar vid en skälighetsbedömning.

Kredit AB Marginalen motsatte sig ändring av tingsrättens beslut. AK Portfolio Holding Aktiebolag fick tillfälle att yttra sig men avhördes inte.

Hovrätten (hovrättsråden Jan E. Ohlsson och Karin Kjellgren samt t.f. hovrättsassessorn Sandra Moradi, referent) avslog överklagandet i beslut den 30 april 2013.

Skäl för beslutet

Vad G.L. anført i hovrätten föranleder inte någon annan bedömning än den tingsrätten gjort. Sålunda finner hovrätten, i likhet med tingsrätten, att G.L:s maka får anses välbeställd i den mening som lagförarbetena anger. Mot denna bakgrund bör G.L. inte beviljas skuldsanering. Således ska tingsrättens beslut inte ändras.

Högsta domstolen

G.L. överklagade och yrkade att HD skulle bevilja honom skuldsanering.

Aktiv Kapital Portfolio AS och Marginalen Bank Bankaktiebolag motsatte sig att hovrättens beslut ändrades.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, justitiesekreteraren Åsa Brundin, föreslog i betänkande att HD skulle meddela följande beslut.

Skäl

Under rubriken Bakgrund redovisas i punkterna 1-6 för vad som hade förekommit i målet, i huvudsaklig överensstämmelse med punkterna 1-4 i HD:s beslut.

Frågan i målet

7. Som Kronofogdemyndigheten har funnit uppfyller G.L. det kvalificerade insolvensrekvisitet. Frågan blir då om det är skäligt med hänsyn till G.L:s

personliga och ekonomiska förhållanden att han beviljas skuldsanering. Av särskild betydelse i detta fall är huruvida G.L:s hustrus ekonomiska förhållanden är sådana att det på den grunden inte bör anses skäligt att bevilja honom skuldsanering. En skuldsanering avser visserligen endast gäldenärens ekonomiska förhållanden. Övriga familjemedlemmars inkomster och tillgångar kan inte tas i anspråk för betalning av gäldenärens skulder. Sådana omständigheter kan dock få indirekt betydelse vid skälighetsbedömningen (se prop. 1993/94:123 s. 97).

Den rättsliga regleringen

8. För att en skuldsanering ska beviljas krävs enligt 4 § skuldsaneringslagen att gäldenären är på obestånd och så skuldsatt att det inte kan antas att han eller hon har förmåga att betala sina skulder inom överskådlig tid (s.k. kvalificerad insolvens) samt att det är skäligt med hänsyn till gäldenärens personliga och ekonomiska förhållanden att skuldsanering beviljas. Vid skälighetsbedömningen ska särskilt beaktas omständigheterna vid skuldernas tillkomst, de ansträngningar gäldenären har gjort för att fullgöra sina förpliktelser och det sätt på vilket gäldenären har medverkat under handläggningen av ärendet om skuldsanering.

9. Innan en skuldsanering inleds ska Kronofogdemyndigheten eller, efter överklagande, domstolen göra en preliminär prövning av om de i 4 § skuldsaneringslagen angivna förutsättningarna för en skuldsanering föreligger. Prövningen syftar till att redan på ett tidigt stadium föra bort de fall beträffande vilka det står klart att skuldsanering inte kan beviljas (se NJA 1996 s. 543).

10. I förarbetena behandlas bl.a. betydelsen av gäldenärens hushållsmedlemmars ekonomiska förhållanden. Den situation som omnämns är att gäldenären själv är kraftigt skuldsatt och saknar tillgångar samt har låg eller ingen inkomst, medan en annan hushållsmedlem är skuldfri och har stora tillgångar och kanske också goda inkomster. Som typfall angavs att gäldenären själv är utblottad men exempelvis hans make eller sambo är välbeställd. Om en sådan skevhet medvetet planerats mellan två makar eller därmed jämställda ansågs det uppenbart att skuldsanering inte skulle kunna komma i fråga. Den allmänna skälighetsbedömningen borde dock medföra att skuldsanering inte beviljas även om någon sådan medveten planering inte skett. (A. prop. s. 97.)

11. Skuldsaneringssystemets huvudsakliga syfte är att de svårast skuldsatta gäldenärerna ska rehabiliteras ekonomiskt och återkomma till ett mera normalt samhällsliv. Skuldsaneringssystemet är avsett att få en restriktiv tillämpning, men kraven på skälighet får inte ställas alltför högt. Lagens rehabiliterande syfte ska vägas mot borgenärernas intresse av att få betalt för sina fordringar. Avvägningen ska göras på ett nyanserat sätt så att skuldsanering verkligen kommer till stånd i de fall där kraven är uppfyllda. Detta innebär att en totalbedömning ska göras där samtliga omständigheter som rör gäldenärens ekonomi och personliga förhållanden ska beaktas. En viktig punkt att beakta vid den allmänna skälighetsbedömningen är gäldenärens behov av ekonomisk rehabilitering. Behovet av skuldsanering är som tydligast i de fall då det finns ett uppenbart missförhållande mellan å ena sidan gäldenärens totala skuldbörda och å andra sidan dennes tillgångar och förvärvsförmåga. (A. prop. s. 73 och 96.)

12. Skuldsanering är något extraordinärt som kan tillgripas endast i situationer med extrema skuldsättningsproblem. En skuldsanering är förenad med omfattande uppoffringar från den som erhåller skuldsanering. Enligt förarbetena bör detta visa sig bl.a. på så sätt att en skuldsanering inte bör beviljas om det skulle verka stötande från allmän synpunkt. (A. prop. s. 77 f.)

HD:s bedömning

13. Förekomsten av en välbeställd make eller sambo får mot bakgrund av vad som uttalas i förarbetena anses utgöra en presumtion mot att skuldsanering beviljas gäldenären. Om gäldenären lever i hushållsgemenskap med någon som är välbeställd kan det krävas att han eller hon bistår gäldenären ekonomiskt innan en skuldsanering kan komma ifråga. En skuldsanering skulle annars kunna framstå som stötande från allmän synpunkt. Gäldenärens makes eller

sambos ekonomiska förhållanden bör tillmätas betydelse vid skälighetsbedömningen oavsett om det föreligger någon underhållsskyldighet enligt lag eller om makens eller sambons tillgångar skulle komma att ingå i en bodelning mellan parterna. I stället är det gäldenärens faktiska levnadsförhållanden som ska beaktas vid bedömningen av om det är skäligt att skuldsanering beviljas.

14. Att gäldenärens make eller sambo är välbeställd innebär dock inte per automatik att gäldenären är diskvalificerad från möjligheten att beviljas skuldsanering, i vart fall inte då skevheten inte beror på någon medveten planering från makarnas sida. En nyanserad helhetsbedömning av samtliga omständigheter som rör gäldenärens ekonomi och personliga förhållanden måste göras. Om övriga omständigheter talar starkt för en skuldsanering bör en sådan ändå kunna beviljas.

15. G.L:s hustrus inkomstförhållanden är inte sådana att hon redan på den grunden kan anses välbeställd i den mening som avses i lagens förarbeten. Frågan är då om hustrun innehar så stora tillgångar att hon på grund därav ska anses välbeställd. Hustrun innehar en villafastighet, en fritidsfastighet och två bilar. Värdet av tillgångarna bör beräknas på så sätt att det är det övervärde som skulle kunna komma borgenärskollektivet till godo vid en försäljning av egendomen som ska läggas till grund för bedömningen (jfr NJA 1999 s. 718). Hänsyn bör alltså tas inte bara till de skulder som belastar egendomen utan också till eventuella kostnader hänförliga till en försäljning såsom mäklararvode, flyttkostnader och realisations beskattning.

16. Det saknas skäl att ifrågasätta de fastighetsvärderingar som gjordes 2011. Fastigheternas marknadsvärde kan visserligen ha förändrats sedan dess och viss reparation av bostadsfastigheten har skett, vilket kan ha inverkat på marknadsvärdet. Bedömningen bör dock inte grundas på spekulationer om det nuvarande värdet. Värderingen från 2011 ska därför läggas till grund för bedömningen. Med beaktande av de ytterligare lån som upptagits och att en av bilarna har skrotats uppgår övervärdet av G.L:s hustrus samlade tillgångar till ca en miljon kr.

17. En person som innehar tillgångar till ett övervärde om en miljon kr får i regel anses välbeställd i den mening som avses i lagens förarbeten. G.L:s hustru är alltså välbeställd i denna mening.

18. G.L:s totala skuldbörda uppgår till hela 36 miljoner kr och han uppfyller med råge det kvalificerade insolvensrekvisitet. Missförhållandet mellan å ena sidan G.L:s tillgångar och förvärvsförmåga och å andra sidan hans totala skuldbörda är uppenbart och behovet av sanering av hans ekonomi är därför tydligt. Lagens rehabiliterande syfte talar alltså starkt för en skuldsanering. Skulderna uppkom så tidigt som i början av 1990-talet och hänför sig till borgensåtaganden i G.L:s tidigare näringsverksamhet. Det finns ingenting som tyder på att näringsverksamheten inte har varit seriös. Det har inte framkommit någonting som ger anledning att anmärka på de ansträngningar som G.L. har gjort för att fullgöra sina förpliktelser eller det sätt på vilket han har medverkat under handläggningen av ärendet om skuldsanering. G.L:s hustrus tillgångar är inte heller så omfattande att hon med hänsyn till den totala skuldbördan skulle kunna bidra mer än marginellt till betalning av G.L:s skulder.

19. Vid en helhetsbedömning av samtliga omständigheter ger inte den utredning som hittills har förebringats i ärendet tillräckligt stöd för att omedelbart avslå G.L:s ansökan om skuldsanering. Ärendet ska därför återförvisas till Kronofogdemyndigheten för erforderlig handläggning.

HD:s avgörande

Med ändring av hovrättens beslut förordnar HD att skuldsanering ska inledas.

Ärendet återförvisas till Kronofogdemyndigheten för erforderlig handläggning. Det ankommer på Kronofogdemyndigheten att jämlikt 15 § skuldsaneringslagen (2006:548) kungöra HD:s beslut.

HD (justitieråden Stefan Lindskog, Kerstin Calissendorff, Lena Moore, Dag Mattsson och Lars Edlund, referent) meddelade den 9 juli 2014 följande beslut.

Skäl

Bakgrund

1. G.L. är född 1948. Han ingav i juli 2011 en ansökan om skuldsanering. Av ansöknings framgick bl.a. följande om hans dåvarande förhållanden. Han försattes i konkurs år 1992. Han arbetade tidigare som auktoriserad revisor och drev dessutom näringsverksamhet i bl.a. fastighetsbranschen. Skulderna uppgår till 36 miljoner kr och hänför sig till borgensåtaganden i denna näringsverksamhet. Hans månadsinkomst uppgår till 7 977 kr. Han beräknas gå i pension vid 65 års ålder och enligt prognos från Pensionsmyndigheten skulle han då erhålla 14 400 kr per månad. Han saknar tillgångar. Hans hustru, som är född 1949, har en månadsinkomst på 27 460 kr. Hon ska gå i pension inom kort och hennes pension skulle, om hon gick i pension vid 65 års ålder, uppgå till 14 700 kr per månad, jämte tjänstepension om 7 209 kr per månad under perioden 65 till 70 års ålder. Därefter beräknas tjänstepensionen uppgå till ett belopp om 3 965 kr per månad.

2. Av utredningen hos Kronofogdemyndigheten framgår vidare följande. Den fastighet som makarna bodde i, ett kedjehus utanför Malmö, ägdes av hustrun. Den värderades under 2011 till 2 700 000 kr. Av värderingen framgick att underhållet var godtagbart men att behov av utbyte av vissa byggnadsdelar kunde vara aktuellt. Fastighetslånen uppgick till 1 060 000 kr. Hustrun hade köpt fastigheten från makens konkursbo år 1994 för 1 050 000 kr. Hon ägde också en fritidsfastighet som hon hade ärvt. Den värderades till 700 000 kr och var belånad för 450 000 kr. Hon ägde tre bilar, vars sammanlagda värde uppgick till 82 000 kr. Bilarna var belånade till ett sammanlagt belopp om 23 500 kr.

3. Kronofogdemyndigheten och tingsrätten avslog G.L:s ansökan om skuldsanering. G.L. överklagade tingsrättens beslut till hovrätten. Av överklagandet framgick att bostadsfastigheten hade belånats med ytterligare ett belopp om 250 000 kr för att bekosta reparation av fastigheten samt att en av bilarna hade skrotats. De återstående bilarnas värde uppgick till ca 50 000 kr och var belånade till ett belopp om 19 000 kr.

4. Sedan hovrätten beslutat att inte meddela prövningstillstånd meddelade HD tillstånd till målets prövning i hovrätten, eftersom tillräcklig praxis saknades i frågan om en gäldenärs hustrus tillgångar var så stora att det på den grunden borde anses oskäligt att bevilja skuldsanering. Hovrätten har därefter avslagit G.L:s överklagande. Hovrätten delade tingsrättens bedömning, att G.L:s hustrus ekonomiska förhållanden medför att det inte är skäligt att bevilja skuldsanering.

Den rättsliga regleringen

5. Enligt 4 § första stycket skuldsaneringslagen (2006:548) får en gäldenär beviljas skuldsanering om dels gäldenären är på obestånd och så skuldsatt att det inte kan antas att han eller hon har förmåga att betala sina skulder inom överskådlig tid (s.k. kvalificerad insolvens), dels det är skäligt med hänsyn till gäldenärens personliga och ekonomiska förhållanden att skuldsanering beviljas. Enligt tredje stycket ska vid skälighetsbedömningen särskilt beaktas omständigheterna vid skuldernas tillkomst, de ansträngningar gäldenären har gjort för att fullgöra sina förpliktelser och det sätt på vilket gäldenären har medverkat under handläggningen av ärendet om skuldsanering.

Skuldsaneringsinstitutets tillkomst och syfte

6. Skuldsaneringsinstitutet introducerades i Sverige genom skuldsaneringslagen (1994:334). Lagen innehöll i 4 § en bestämmelse som i huvudsak motsvarar 4 § i nu gällande lag.

7. Syftet med 1994 års lag var att skapa ett system som var rehabiliterande för svårt skuldsatta personer. Samtidigt betonades att systemet inte fick skada den

allmänna betalningsmoralen och inte medföra resultat som skulle verka stötande från allmän synpunkt. (Prop. 1993/94:123 s. 73 ff.)

8. Beträffande skälighetsprövningen uttalades att gäldenärens behov av ekonomisk rehabilitering var en viktig punkt att beakta. Behovet av skuldsanering framgick tydligast när det var ett uppenbart missförhållande mellan å ena sidan gäldenärens totala skuldbörda och å andra sidan hans tillgångar och förvärvsförmåga. Vidare berördes bl.a. situationen att gäldenären själv är kraftigt skuldsatt och saknar tillgångar, men att en medlem i hans hushåll är skuldfri och har stora tillgångar och kanske också stora inkomster. Departementschefen ansåg att skuldsanering inte skulle komma i fråga i sådana fall. (A. prop. s. 96 f.)

9. Skälighetsrekvisitet i 1994 års lag överfördes utan ändring till 2006 års lag. Några särskilda uttalanden om tolkningen av rekvisitet gjordes inte. I propositionen angavs dock att utvärderingar av systemet visade att det finns utrymme för en nyanserad skälighetsbedömning (prop. 2005/06:124 s. 41).

10. År 2011 gjordes den ändringen i 4 § att skuldernas ålder togs bort ur tredje styckets uppräkningslista av särskilda omständigheter att beakta. Syftet med ändringen var att underlätta för personer med nya skulder att få skuldsanering. Samtidigt angavs i propositionen att ändringen inte utesluter att gamla skulder beaktas och att i allmänhet får behovet av ekonomisk rehabilitering tvärtom då anses särskilt påtagligt (prop. 2010/11:31 s. 23).

Närmare om skälighetsprövningen

11. De uttalanden som gjordes om skälighetsrekvisitet vid tillkomsten av 1994 års lag bör ses mot bakgrund av att det då handlade om att införa ett system för skuldavskrivning som var helt oprövat i Sverige, och det fanns farhågor om att det nya systemet skulle medföra resultat som kunde anses stötande från allmän synpunkt (se p. 7). Dessa farhågor om ett överdrivet utnyttjande av skuldsanering torde inte längre vara aktuella. Det kan tvärtom konstateras att lagstiftaren har kommit att inrikta sig på att vidga möjligheterna till skuldsanering (jfr även betänkandet Ut ur skuldfällan, SOU 2013:72).

12. Skälighetsprövningen innebär att det ska göras en samlad bedömning av alla omständigheter som är relevanta, däribland huruvida någon annan medlem av gäldenärens hushåll har bättre ekonomiska förhållanden än gäldenären (se p. 8). Förarbetsuttalandena kan självfallet inte tolkas som att det finns ett krav på att någon annan än gäldenären ska bidra till betalning av hans skulder. Ekonomiska förhållanden hänförliga till annan hushållsmedlem bör tillmätas betydelse endast för frågan om gäldenären har en sådan levnadsstandard att det skulle framstå som stötande att bevilja skuldsanering.

HD:s bedömning

13. G.L. är kvalificerat insolvent. I fråga om skälighetsbedömningen är följande att beakta. G.L:s skulder är mer än 20 år gamla. Det finns inget som tyder på att skulderna uppkommit på grund av brottslighet eller annat klandervärt beteende. Det är uppenbart att skuldernas storlek gör att G.L. inte kommer att kunna betala ens en mindre del av dem, oavsett vilket tidsperspektiv som anläggs. Både han och hans hustru är numera pensionärer, och deras inkomster är begränsade. Inte heller innebär hustruns tillgångar att G.L. har en sådan levnadsstandard, som vid en sammanvägning med övriga faktorer medför att en skuldsanering skulle vara stötande från allmän synpunkt. Det finns inte heller några andra omständigheter som talar mot skuldsanering. Vid en samlad bedömning ger utredningen inte stöd för att avslå ansökan om skuldsanering på den grunden att skälighetsrekvisitet i 4 § första stycket skuldsaneringslagen inte är uppfyllt.

14. De övriga frågor som aktualiseras med anledning av G.L:s ansökan om skuldsanering kan inte prövas här. Målet ska därför återförvisas till Kronofogdemyndigheten för fortsatt handläggning.

HD:s avgörande

Med ändring av hovrättens beslut förordnar HD att skuldsanering ska inledas.

Ärendet återförvisas till Kronofogdemyndigheten för fortsatt handläggning. Det ankommer på Kronofogdemyndigheten att jämlikt 15 § skuldsaneringslagen (2006:548) kungöra HD:s beslut.

HD:s beslut meddelat: den 9 juli 2014.

Mål nr: Ö 2697-13.

Lagrum: 4 § skuldsaneringslagen (2006:548).

Sökord: Skuldsanering
